

ПСИХОЛОГІЧНА РОБОТА З ПРАЦІВНИКАМИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ятчук М.С. Психологічна робота з працівниками Державної кримінально-виконавчої служби України: сучасний стан, проблеми та перспективи. У статті розглядається проблема психологічної роботи з працівниками органів та установ виконання покарань. Розкрито сучасний стан та особливості психологічної роботи з працівниками Державної кримінально-виконавчої служби України. Запропоновано визначення психологічної роботи з працівниками Державної кримінально-виконавчої служби України. Розглянуто окремі види психологічної роботи з персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України: психодіагностика працівників; психологічна профілактика; психокорекція; консультування керівництва органів та установ виконання покарань, а також керівників окремих структурних підрозділів. Виокремлено проблеми, що пов'язані зі здійсненням психологічної роботи з працівниками Державної кримінально-виконавчої служби України. Вказано перспективні напрями удосконалення психологічної роботи з персоналом органів та установ виконання покарань.

Ключові слова: психологічна робота, професійна діяльність, психодіагностика, психопрофілактика, психокорекція.

Ятчук М.С. Психологическая работа с сотрудниками Государственной уголовно-исполнительной службы Украины: современное состояние, проблемы и перспективы. В статье рассматривается проблема психологической работы с сотрудниками органов и учреждений исполнения наказаний. Раскрыто современное состояние и особенности психологической работы с сотрудниками Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. Предложено определение психологической работы с сотрудниками Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. Рассмотрены отдельные виды психологической работы с персоналом Государственной уголовно-исполнительной службы Украины: психодиагностика работников; психологическая профилактика; психокоррекция; консультирование руководства органов и учреждений исполнения наказаний, а также руководителей отдельных структурных подразделений. Выделены проблемы, связанные с осуществлением психологической работы с сотрудниками Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. Указаны перспективные направления совершенствования психологической работы с персоналом органов и учреждений исполнения наказаний.

Ключевые слова: психологическая работа, профессиональная деятельность, психодиагностика, психопрофилактика, психокоррекция.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Етап системного реформування Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України триває й сьогодні. У 2016 році відбулась ліквідація Державної пенітенціарної служби України та реорганізація територіальних управлінь. На даний час триває розробка низки нормативно-правових актів, що регулюють діяльність ДКВС України. Однією з умов успішного реформування ДКВС України є належним чином організована діяльність із психологічного забезпечення професійної діяльності працівників органів та установ виконання покарань.

За останні роки чимало зроблено для психологічного забезпечення професійної діяльності працівників ДКВС України. Так, було введено штатні поса-

ди спочатку старшого інспектора з виховної та соціально-психологічної роботи з персоналом, а пізніше – психолога по роботі з персоналом відділу (сектору) по роботі з особовим складом. Проте поряд з позитивними тенденціями спостерігаються й негативні. До негативних явищ належать висока плінність кадрів, професійна деформація працівників, вчинення ними злочинів та ін., що вказує на необхідність оптимізації психологічної роботи з персоналом ДКВС України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників поліції, органів та установ виконання покарань останнім часом досліджували В.Е. Галінський, В.Й. Караванов, Т.В. Кушнірова, І.І. Приходько, В.В. Сокурено, М.М. Чичуга та ін. Вибір теми нашого дослідження зумовлено тим, що питання психологічної роботи з працівниками ДКВС України залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті: розкрити сучасний стан психологічної роботи з працівниками ДКВС України, виокремити проблеми, вказати перспективні напрямки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Працівники органів та установ виконання покарань нерідко перебувають у стані апатії, депресії, вчиняють суїцид, характеризуються агресивною поведінкою, конфліктністю, низьким рівнем толерантності, бажають звільнитись зі служби тощо. Усе це вказує на необхідність здійснення психологічної роботи з працівниками ДКВС України.

В.Й. Караванов зазначає, що психологічна служба установи виконання покарань повинна займатись не лише засудженими, а й працівниками [2, с. 43].

Психологічна робота з персоналом ДКВС України – це діяльність психолога, до якої входять психодіагностика, психопрофілактика, психокорекція працівників органів та установ виконання покарань. Психологічна робота спрямована на допомогу працівникам ДКВС України особистості та покращення ефективності їхньої професійної діяльності.

Сучасний етап становлення психологічної роботи з персоналом в органах та установах виконання покарань пов'язаний із введенням у 2010 році посади старшого інспектора з виховної та соціально-психологічної роботи з персоналом відділу по роботі з особовим складом органів та установ виконання покарань, а пізніше – психолога по роботі з персоналом цього ж відділу.

Вивчення структури психологічної служби ДКВС України показує, що психологічна робота з персоналом забезпечується психологами по роботі з персоналом та старшими інспекторами з виховної та соціально-психологічної роботи з персоналом, які безпосередньо підпорядковуються начальникам відділів (секторів) по роботі з особовим складом органів та установ виконання покарань.

У тих випадках, коли психолог по роботі з персоналом тимчасово відсутній (наприклад, перебуває у відпустці, на лікарняному тощо) або вакантна посада, то психологічну роботу виконує старший інспектор з виховної та соціально-психологічної роботи з персоналом відділів по роботі з особовим складом органів та установ покарання покарань.

Психолог по роботі з персоналом органів та установ виконання покарань дотримується етичних вимог, що пред'являються до психолога, а також Кодексу етики та службової поведінки працівника ДКВС України, нормативно-

правових актів, що регулюють діяльність органів та установ виконання покарань.

Психологічна робота з персоналом ДКВС України здійснюється згідно із планом. Психолог по роботі з персоналом установи виконання покарань складає план роботи на квартал, а після закінчення кварталу готує звіт про виконану роботу. Психолог по роботі з персоналом міжрегіонального управління складає план роботи на півроку й, відповідно, готує звіт.

Документація, яку веде психолог по роботі з персоналом наступна, план роботи на квартал, звіт про виконання плану роботи, журнал психодіагностики персоналу та корекції особистості, індивідуальні протоколи психодіагностики працівників, висновки за результатами психодіагностики працівників, рекомендації керівництву установи або керівнику структурного підрозділу тощо. Вважаємо, що краще було б вести окремо журнал психодіагностики персоналу і журнал психопрофілактики та корекції особистості працівників ДКВС України.

Психолог по роботі з персоналом органів та установ виконання покарань вирішує такі питання: адаптація молодих працівників до служби; оптимізація соціально-психологічного клімату у колективі працівників; вирішення конфліктів між працівниками або керівником і працівником; покращення психоемоційного стану працівників; попередження емоційного вигорання працівників; профілактика професійної деформації працівників тощо.

Психологічна робота з працівниками ДКВС України організовується з урахуванням специфіки професійної діяльності працівників (вплив низки негативних чинників тощо) та індивідуальних особливостей працівників.

Психологічна робота з персоналом ДКВС України передбачає:

- психодіагностику працівників;
- психологічну профілактику;
- психокорекцію;
- консультативну роботу з керівництвом.

1. Психодіагностика персоналу ДКВС України може здійснюватись у індивідуальній або груповій формі. Крім того, може бути плановою або позаплановою.

Психодіагностика працівників ДКВС України містить такі напрямки: психодіагностика спрямованості особистості (система цінностей, мотивація професійної діяльності); психодіагностика спілкування (уміння спілкуватись, комунікативні та організаторські уміння, стиль поведінки у конфліктній ситуації); психодіагностика емоційної сфери (агресивність, емоційний стан, схильність до суїцидальної поведінки); психодіагностика когнітивних процесів (інтелект, пам'ять, мислення, увага); психодіагностика вродженої підструктури (тип темпераменту); вивчення акцентуацій характеру; вивчення соціально-психологічного клімату у колективі працівників органів та установ виконання покарань або окремого структурного підрозділу; психодіагностика рівня емоційного вигорання та професійної деформації працівників ДКВС України.

Значна увага психологів під час психодіагностики працівників ДКВС України зосереджується на вивченні особливостей особистості (методики

ММРІ, 16-факторів Р.Б. Кеттелла) та її психоемоційного стану, як динамічного утворення.

Для вивчення особливостей особистості працівників ДКВС України можна використовувати експрес-методику «Психогеоетричний тест» С. Деллінгер, що дає можливість швидко отримати результат і потребує мало часу на виконання. Ця експрес-методика була використана автором статті під час проходження служби на посаді старшого інспектора з виховної та соціально-психологічної роботи з персоналом сектору по роботі з особовим складом Ірпінського виправного центру № 132 у ході планової психодіагностики персоналу.

Обов'язковою є присутність психолога по роботі з персоналом на прийнятті чергування черговою зміною. Психолог повинен здійснити експрес-діагностику психоемоційного стану працівників, що несуть добовий наряд, використовуючи методики психодіагностики, спостереження, візуальну психодіагностику. Особлива увага приділяється тим працівникам, які несуть службу із вогнепальною зброєю (наприклад, молодші інспектори відділу режиму та охорони). Оскільки відомі випадки, коли працівники здійснювали суїцид, використовуючи табельну вогнепальну зброю. Після здійснення експрес-діагностики психолог робить висновок про можливість допуску працівників чергової зміни до несення служби.

2. Психопрофілактична робота з працівниками органів та установ виконання покарань проводиться за такими напрямками: психопрофілактика агресивної поведінки; психопрофілактика девіантної поведінки (злочинної, суїцидальної); психопрофілактика конфліктів; психопрофілактика негативного соціально-психологічного клімату у колективі працівників; психопрофілактика негативних психічних станів; психопрофілактика емоційного вигорання; психопрофілактика професійної деформації.

Форми психопрофілактичної роботи з працівниками ДКВС України: індивідуальні та групові бесіди, лекції (40-50 хв.) та міні-лекції (15 хв.), психологічні та професійно-психологічні тренінги (до 60 хв.) тощо.

3. Психологічна корекція працівників ДКВС України здійснюється за такими напрямками: спрямованості особистості (системи цінностей, формування моральних якостей); пізнавальної сфери (інтелекту, мислення, пам'яті, уваги тощо); підструктури характеру (окремих рис характеру); негативних емоційних станів (розвиток саморегуляції, самоконтролю), підструктури спілкування (уміння спілкуватись) та ін.

Форми психокорекційної роботи: психологічне консультування, тренінги, групові дискусії та ін.

4. Консультування керівництва органів та установ виконання покарань, а також керівників окремих структурних підрозділів психологом по роботі з персоналом здійснюється в індивідуальній або груповій формі. Керівникам структурних підрозділів надаються поради, рекомендації щодо кожного працівника.

Здійснення психодіагностики, психопрофілактики, психокорекції працівників та консультування керівництва пов'язано з методичною роботою психо-

лога по роботі з персоналом. Методична робота передбачає обробку отриманих результатів (обробка індивідуальних протоколів працівників, формулювання відповідних висновків), роботу з документацією (оформлення належним чином висновків за результатами індивідуальної чи групової психодіагностики, ведення журналу психодіагностики персоналу та корекції особистості тощо), підготовку до проведення психодіагностичних, психопрофілактичних та психокорекційних заходів (робота з науковою та методичною літературою, спілкування з колегами-психологами з інших органів та установ виконання покарань, з метою обміну досвідом та ін.) та надання рекомендацій керівництву.

Вивчення основних видів психологічної роботи з персоналом органів та установ виконання покарань свідчить, що відсутній такий напрямок психологічного супроводження, як формування психологічної компетентності працівників ДКВС України.

Отже, мета психологічної роботи з персоналом ДКВС України – це не лише попередження та корекція негативних змін особистості працівників, а й формування їх психологічної компетентності.

Опитування психологів по роботі з персоналом, старших інспекторів з виховної та соціально-психологічної роботи з персоналом відділів по роботі з особовим складом, а також працівників органів та установ виконання покарань дає можливість виділити актуальні проблеми, пов'язані із здійсненням психологічної роботи з працівниками ДКВС України:

- відсутність кабінету для психолога по роботі з персоналом (актуальним є питання виділення окремого приміщення для кабінету психолога по роботі з персоналом). Наприклад, психолог по роботі з персоналом працює у кабінеті разом з працівниками відділу по роботі з особовим складом;
- відсутність необхідної матеріально-технічної бази для роботи психолога з персоналом (психолог по роботі з персоналом повинен мати комп'ютер, відповідну наукову та методичну літературу тощо);
- психолог по роботі з персоналом залучається до здійснення іншої діяльності (потрібно не залучати психолога по роботі з персоналом до виконання інших завдань, не передбачених посадовою інструкцією). Наприклад, психолог по роботі з персоналом залучається до заповнення послужних списків працівників органів та установ виконання покарань, що належить до професійних обов'язків працівників відділу по роботі з особовим складом;
- неналежне обладнання кімнати психоемоційного розвантаження для персоналу, використання її не за призначенням (необхідно виділити приміщення для кімнати психоемоційного розвантаження працівників, обладнати належним чином і використовувати лише за призначенням). Наприклад, кімната психоемоційного розвантаження працівників органів та установ виконання покарань може використовуватись одночасно і як приймальня громадян, і як кімната психоемоційного розвантаження тощо;
- недооцінка керівництвом значення психологічної роботи з персоналом (керівництво повинно приділяти увагу не лише психологічній роботі з засудженими, а й з персоналом установи виконання покарань, сприяти психологу по

роботі з персоналом). Від психоемоційного стану працівників ДКВС України, їхньої поведінки залежать процеси виправлення та ресоціалізації засуджених;

- психологи по роботі з персоналом іноді допускають формалізм у роботі (психологи повинні відповідально ставитись до виконання посадових обов'язків та уникати формалізму у своїй діяльності, бути дисциплінованими). Наприклад, замість того, щоб здійснити індивідуальну психодіагностику молодшого інспектора відділу нагляду і безпеки або прочитати лекцію у цьому структурному підрозділі, психолог просто робить запис про її проведення та ін.;
- не завжди психологи по роботі з персоналом органів та установ виконання покарань використовують тренінгові технології і це позначається на ефективності їхньої діяльності (потрібно забезпечити підготовку психологів-тренерів для роботи з персоналом органів та установ виконання покарань, оволодіння новітніми технологіями психологічної роботи (нейролінгвістичне програмування, арт-терапія тощо)).

Погоджуємось з думкою В.В. Сокурєнка [5] про те, що потрібно розробляти і впроваджувати психологічні тренінги з працівниками поліції й пропонуємо активувати тренінгову роботу з працівниками ДКВС України.

Викладене вище дає можливість констатувати, що успішність здійснення психологічної роботи з працівниками ДКВС України залежить не лише від керівництва, а й від психолога по роботі з персоналом, а саме від таких його якостей та властивостей, як дисциплінованість, відповідальність, вихованість, активність, ініціативність, спостережливість, емпатійність, толерантність, чесність, справедливість, мотивація, інтелект, творче мислення, професійна пам'ять, увага, увага, вміння оцінювати ситуації, прогнозувати та вирішувати різні ситуації, спілкуватись, прагнення самовдосконалення та ін.

Також психолог по роботі з персоналом повинен брати участь у психологічних наукових та науково-практичних конференціях, круглих столах, семінарах, що проводять навчальні заклади ДКВС України, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України тощо. Цікавитись досвідом психологічної роботи з рятувальниками, пожежниками, військовослужбовцями, миротворцями, прикордонниками.

Успішність психологічної роботи з працівниками органів та установ виконання покарань залежить від професійної компетентності психолога по роботі з персоналом. А ефективність діяльності працівників ДКВС України залежить від їх психологічної компетентності, що формується психологом по роботі з персоналом.

Висновки

1. Види психологічної роботи з персоналом ДКВС України: психодіагностика працівників; психологічна профілактика; психокорекція; консультування керівництва органів та установ виконання покарань, а також керівників окремих структурних підрозділів.
2. Проблеми, пов'язані зі здійсненням психологічної роботи з працівниками ДКВС України: відсутність кабінету для психолога по роботі з персоналом; відсутність необхідної матеріально-технічної бази для роботи психолога з персо-

налом; психолог по роботі з персоналом залучається до іншої діяльності; неналежає обладнання кімнати психоемоційного розвантаження для персоналу, використання її не за призначенням; недооцінка керівництвом значення психологічної роботи з персоналом; психологи по роботі з персоналом іноді допускають формалізм у роботі; не завжди психологи по роботі з персоналом органів та установ виконання покарань використовують тренінгові технології і це позначається на ефективності їхньої діяльності.

3. Перспективні напрямки удосконалення психологічної роботи з персоналом органів та установ виконання покарань: по-перше, спеціальна підготовка психологів-тренерів для роботи з персоналом органів та установ виконання покарань, оволодіння новітніми технологіями психологічної роботи (нейролінгвістичне програмування, арт-терапія тощо); по-друге, впровадження психологічних та професійно-психологічних тренінгів у роботу з персоналом органів та установ виконання покарань; по-третє, до напрямків психологічного супроводження працівників ДКВС України включити формування психологічної компетентності.

4. Отримані результати вказують на необхідність посилення співпраці психологів по роботі з персоналом установ виконання покарань та науково-педагогічних працівників навчальних закладів ДКВС України, психологів по роботі з персоналом установ виконання покарань і психологів інших правоохоронних органів.

Перспективи подальших розвідок. Актуальним є питання розробки та впровадження програми спеціальної підготовки психологів-тренерів для проведення відповідних занять з працівниками органів та установ виконання покарань. Також потребує вирішення питання психологічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності органів та установ виконання покарань.

Список використаних джерел

1. Галінський В. Е. Виховна та соціально-психологічна робота з персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України / В.Е. Галінський // Формування позитивного соціально-психологічного мікроклімату в середовищі засуджених і персоналу установ виконання покарань : матеріали круглого столу. – Біла Церква, 2011. – С. 8-10.
2. Караванов В. Й. Психологічна служба як один із чинників підвищення професійного і психо-емоційного стану персоналу системи виконання покарань / В. Й. Караванов // Формування позитивного соціально-психологічного мікроклімату в середовищі засуджених і персоналу установ виконання покарань : матеріали круглого столу. – Біла Церква, 2011. – С. 41-52.
3. Кушнірова Т. В. Професійно-психологічна підготовка працівників ДКВС щодо нейтралізації негативних психічних станів та профілактики суїцидальної поведінки / Кушнірова Т. В. – К. : «МП Леся», 2014. – 60 с.
4. Приходько І. І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності : [моногр.] / Приходько І. І. – Х. : Акад. ВВ МВС Украї-

ни, 2013. – 745 с.

5. Сокурєнко В. В. Сучасний стан психологічної роботи в Національній поліції / В. В. Сокурєнко // Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 7 квіт. 2017 р.). – Х. : ХНУВС, 2017. – С. 11-13.
6. Чичуга М. М. Профілактика деструктивних психічних станів працівників соціально-психологічної служби установ виконання покарань України: дис...канд. психол. наук / Чичуга Марина Михайлівна. – Х., 2016. –265 с.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Halinskyi V. E. Vykhovna ta sotsialno-psykholohichna robota z personalom Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy / V. E. Halinskyi // Formuvannia pozytyvnoho sotsialno-psykholohichnoho mikroklimatu v seredovyshchi zasudzhennykh i personalu ustanov vykonannia pokaran : materialy kruhloho stolu. – Bila Tserkva, 2011. – S. 8-10.
2. Karavanov V. Y. Psykholohichna sluzhba yak odyń iz chynnykiv pidvyshchennia profesiinoho i psykho-emotsiinoho stanu personalu systemy vykonannia pokaran / V. Y. Karavanov // Formuvannia pozytyvnoho sotsialno-psykholohichnoho mikroklimatu v seredovyshchi zasudzhennykh i personalu ustanov vykonannia pokaran : materialy kruhloho stolu. – Bila Tserkva, 2011. – S. 41-52.
3. Kushnirova T. V. Profesiino-psykholohichna pidhotovka pratsivnykiv DKVS shchodo neitralizatsii nehatyvnykh psykhichnykh staniv ta profilaktyky suitsydalnoi povedinky / Kushnirova T. V. – K. : «MP Lesia», 2014. – 60 s.
4. Prykhodko I. I. Zasady psykholohichnoi bezpeky personalu ekstremalnykh vydiv diialnosti : [monohr.] / Prykhodko I. I. – Kh. : Akad. VV MVS Ukrainy, 2013. – 745 s.
5. Sokurenko V. V. Suchasnyi stan psykholohichnoi roboty v Natsionalnii politsii / V. V. Sokurenko // Psykholohichni ta pedahohichni problemy profesiinoy osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy : tezy dop. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 7 kvit. 2017 r.). – Kh. : KhNUVS, 2017. – S. 11-13.
6. Chychuha M. M. Profilaktyka destruktyvnykh psykhichnykh staniv pratsivnykiv sotsialno-psykholohichnoi sluzhby ustanov vykonannia pokaran Ukrainy : dys. ... kand. psykhol. nauk / Chychuha Maryna Mykhailivna. – Kh., 2016. –265 s.

Yatchuk M.S. Psychological work with employees of the State Criminal Execution Service of Ukraine: current situation, problems and prospects. The article deals with the problem of psychological work with employees of organs and penitentiary institutions. The current state and peculiarities of psychological work with employees of the State Criminal-Enforcement Service of Ukraine are revealed. The definition of psychological work with employees of the State Criminal Execution Service of Ukraine is proposed.

Some types of psychological work with personnel of the State Criminal-Executive Service of Ukraine are considered: psychodiagnostics of workers; psychological prevention; psychocorrection; advising the leadership of penitentiary bodies and institutions, as well as heads of individual structural units.

The problems connected with the implementation of psychological work with employees of the State Criminal-Enforcement Service of Ukraine are outlined: lack of a cabinet for a psychologist on work with personnel; lack of necessary material and technical base for work of a psychologist with personnel; the psychologist on work with the personnel is involved in other activities; improper equipment of a psycho-emotional unloading room for staff, use of it for other purposes; underestimation by the leadership of the importance of psychological work with personnel; personnel psychologists at times themselves admit formalism at work; not always psychologists on work with personnel of organs and establishments of implementation of punishments use to training of technology and it affects efficiency of their activity.

Directions of improvement of psychological work with personnel of penitentiary organs and institutions are indicated. Prospects of further researches in this direction are offered.

Key words: psychological work, professional activity, psychodiagnostics, psychoprophylaxis, psychocorrection.